

Psychopatologia- zajęcia nr 4

rok akademicki 2020/2021

Aleksandra Polak-Kruszyk

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii

KATEDRA PRAWA KARNEGO WYKONAWCZEGO

Systemy wykonywania kary

Obowiązujący kodeks karny wykonawczy w art. 81 stanowi, że karę pozbawienia wolności wykonuje się w systemie:

- ➔ Programowanego oddziaływania
  - ➔ Terapeutycznym
  - ➔ Zwykłym
-
- ▶ System wykonywania kary to bardzo ważna instytucja.
    - ▶ Wskazanie trzech możliwych systemów wykonywania kary pozbawienia wolności opiera się na założeniu, że oddziaływanie na osoby pozbawione wolności osiągnie zamierzony efekt tylko wtedy, gdy po poznaniu i dotarciu do czynników kryminogennych oraz dokonaniu diagnozy zostanie dobrany właściwy system wykonywania kary, a także odpowiednie środki oddziaływania
    - ▶ W celu zapewnienia osadzonym warunków niezbędnych do funkcjonowania w zakładzie karnym dokonuje się ich klasyfikacji.

Systemy wykonywania kary

Karę pozbawienia wolności wykonuje się w systemie:

Programowanego
oddziaływania

Terapeutycznym

Zwykłym

- ▶ W systemie programowanego oddziaływania odbywają- obowiązkowo- karę skazani młodociani, a także dobrowolnie *skazani dorośli, którzy po przedstawieniu im projektu programu oddziaływania wyrażają zgodę na współudział w jego opracowaniu i wykonaniu.*
- ▶ W systemie terapeutycznym odbywają karę skazani z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, w tym skazani za przestępstwo określone w art. 197–203 Kodeksu karnego, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, upośledzeni umysłowo, a także uzależnieni od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych oraz skazani niepełnosprawni fizycznie – wymagający oddziaływania specjalistycznego, zwłaszcza opieki psychologicznej, lekarskiej lub rehabilitacyjnej.
- ▶ Wszyscy pozostali skazani odbywają karę w systemie zwykłym.

Klasyfikowanie do odpowiedniego systemu

O tym, w którym systemie skazani odbywają kary zgodnie z obowiązującymi przepisami, decydują:

- ➔ Sąd orzekający (który może orzec jedynie o wykonywaniu kary w systemie terapeutycznym)
  - ➔ Sąd penitencjarny oraz
  - ➔ Komisja Penitencjarna
- ▶ Należy pamiętać, że wpływ na wyznaczenie określonego systemu wykonywania kary, niekiedy nawet decydujący mają również sami skazani, składając stosowne wnioski, jak też wyrażając zgodę na zastosowanie wybranego systemu, w czym ujawnia się zasada podmiotowego postępowania ze skazanymi

System programowanego oddziaływania

Krótkie wprowadzenie do systemu programowanego oddziaływania

Zasadą jest system programowanego oddziaływania

- ➔ Jest to podstawowy sposób wykonywania kary pozbawienia wolności i on najpełniej służy resocjalizacji skazanych tj. zmianie postaw osadzonych, poprzez ugruntowanie społecznie akceptowanego systemu wartości, a także umożliwienie skazanym niezbędnych umiejętności społecznych i zawodowych, bez których nie będzie możliwa pomyślna ich readaptacja społeczna po zwolnieniu z zakładu karnego
- ▶ Dla większości skazanych jest to dobrowolny system (odstępstwo: młodociani, których powinno się resocjalizować- wtedy bez ich zgody)
- ▶ W tym systemie odbywać karę mogą rozmaite kategorie skazanych bez względu na płeć, wiek, poprzednią karalność
- ▶ Najważniejszym zadaniem jest objęcie tym systemem przede wszystkim wszystkich skazanych młodocianych i recydywistów, a także tych, którzy wykazują symptomy nieprzystosowania społecznego
- ▶ W systemie tym nie będą mogli odbywać kary skazani, dla których odpowiedniejszy byłby system terapeutyczny, a także ci którzy odmawiają akceptacji programu

Zmiana systemu programowanego oddziaływania na terapeutyczny

Niepowodzenie w realizacji przyjętego programu? Co dalej?

Kodeks przewidział sposób reagowania gdy realizacja programu zakończyła się niepowodzeniem:

- ➔ Jeżeli ujawniło się, że skazany jest głęboko zaburzony psychicznie, czego z początku nie można było stwierdzić (nie wszyscy odbywający karę w systemie programowanego oddziaływania są poddawani odpowiednim badaniom osobopoznawczym w ośrodku diagnostycznym).
- ➔ Podobnie jeśli w trakcie wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania okaże się, że wykryte w toku początkowo dokonanej klasyfikacji nadużywanie alkoholu jest już chorobowym uzależnieniem od alkoholu i wymaga leczenia.
- ➔ Jeśli u skazanego, który początkowo znajdował się w dobrym stanie psychicznym, pod wpływem warunków odbywania kary, zachowania współskazanych, zmienionej sytuacji rodzinnej lub z innych przyczyn mogą wystąpić zaburzenia zachowania W tym systemie odbywać karę mogą rozmaite kategorie skazanych bez względu na płeć, wiek, poprzednią karalność
- ▶ Wówczas skazanego przenosi się do systemu terapeutycznego
- ▶ Poddaje się go odpowiedniemu leczeniu bądź terapii, aż do osiągnięcia określonej poprawy w fizycznym lub psychicznym stanie zdrowia

Zmiana systemu programowanego oddziaływania na terapeutyczny

A co później?

W przypadku gdy odbywanie kary w systemie programowanego oddziaływania skończyło się niepowodzeniem i trzeba z niego zrezygnować i następnie skierowano skazanego do odbywania kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym

- ➡ To nie ma przeciwwskazań, żeby po pomyślnie zakończonym leczeniu lub kuracji odwykowej takiemu skazanemu ponownie umożliwić odbywanie kary w systemie programowanego oddziaływania

System terapeutyczny

Wprowadzenie

System terapeutyczny:

- ➔ System terapeutyczny został wprowadzony w obowiązującym kodeksie karnym wykonawczym
- ➔ Przed II wojną światową i w okresie PRL zaczęto dostrzegać problem dotyczący tego rodzaju sprawców
- ➔ Na podstawie obserwacji praktyki wykonywania kary oraz badań penitencjarnych (kryminologicznych i psychologicznych) uwidocznili się duży zasięg jaki w zbiorowości więźniów mają zjawiska patologiczne, jak alkoholizm i narkomania, a także zaburzenia zachowania

System terapeutyczny

Wprowadzenie

System terapeutyczny:

- ➔ Działalność terapeutyczna na terenie jednostek penitencjarnych podyktowana jest faktem, iż do zakładów karnych trafia duża liczba skazanych z zaburzeniami na tle psychicznym, co może potęgować niedostosowanie w warunkach izolacji penitencjarnej, a także utrudnia późniejszą readaptację do społeczeństwa po wykonaniu kary
- ➔ Prowadzenie specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych, jest jednym z podstawowych zadań realizowanych przez Służbę Więzienną. Jest to zjawisko bardzo dynamicznym.
- ➔ Wymaga dopasowania i wypracowania stosowanych metod do zmieniających się warunków i ciągłego poszukiwania nowych rozwiązań.
- ➔ Realizowane procesy terapii opierają się na ugruntowanych metodach, a jednocześnie są wyrazem poszukiwań ciągle nowych i skutecznych sposobów pracy z osobami zakwalifikowanymi do odbywania kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym.

System terapeutyczny

Wprowadzenie

System terapeutyczny:

- ➔ Problem uzależnienia od alkoholu oraz odchyłeń normy psychicznej dotyczy skazanych również w innych krajach świata
- ➔ Wg jednego z ostatnich aktualnych raportów Centralnego Zarządu Służby więziennej 30 % osadzonych stanowiły osoby uzależnione od alkoholu, co daje ok. 16 tys. osób na tle całej populacji więziennej

System terapeutyczny

Oddziały terapeutyczne

Zgodnie z brzmieniem art. 96 § 2 kkw karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym wykonuje się przede wszystkim w oddziale terapeutycznym o określonej specjalizacji.

- ➔ Przepis ten konstytuuje istotną regułę dla postępowania ze skazanymi wymagającymi specjalistycznych oddziaływań.
- ➔ Stwarza podstawę dla racjonalnej organizacji pracy terapeutycznej z uwzględnieniem podziału na węższe grupy skazanych, przydzielonych ze względu na rodzaj schorzenia, do odpowiadających ich potrzebom specjalistycznych placówek (oddziałów) terapeutycznych.

System terapeutyczny

Oddziały terapeutyczne

W ramach polskiego systemu penitencjarnego wydzielono cztery typy takich oddziałów przeznaczone odpowiednio dla skazanych:

1. z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo
2. uzależnionych od alkoholu
3. uzależnionych od środków odurzających i substancji psychotropowych
4. niepełnosprawnych fizycznie

System terapeutyczny

Kategorie skazanych art. 96§1

Zatem w systemie terapeutycznym odbywają karę skazani: uzależnionych od alkoholu

1. z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, w tym skazani za przestępstwo określone w art. 197–203 Kodeksu karnego, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych,
  2. upośledzeni umysłowo,
  3. a także uzależnieni od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych
  4. oraz skazani niepełnosprawni fizycznie – wymagający oddziaływania specjalistycznego, zwłaszcza opieki psychologicznej, lekarskiej lub rehabilitacyjnej z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo
- ▶ **!!** Jeżeli przemawiają za tym względy lecznicze i wychowawcze, w oddziale terapeutycznym mogą odbywać karę także inni skazani, za ich zgodą **!!**

System terapeutyczny

Kategorie skazanych

- ➔ **Skazani niepełnosprawni fizycznie:** osoby kalekie, chronicznie chore, jeżeli te schorzenia wpływają w znacznym stopniu ograniczająco na wykonywanie różnorodnych funkcji ciała ludzkiego.
- ➔ **Również skazani w podeszłym wieku-** jeżeli naturalne funkcje ich organizmu są w znacznym stopniu i w sposób trwały ograniczony
- ▶ Rozmaitość cech i właściwości patologicznych charakteryzujących skazanych, kierowanych do terapeutycznego systemu wykonywania kary pozbawienia wolności - przekłada się na wielość specjalności lekarskich i psychologicznych, które będą miały zastosowanie w tym systemie oddziaływania (psychoterapie, psychokorekcja, psychoedukacja, rehabilitacja)

System terapeutyczny

Oddziaływania terapeutyczne-zadania

Do zadań w zakresie stosowania środków oddziaływania terapeutycznego należy:

- ➔ Zapobieganie pogłębianiu się nieprawidłowych cech osobowości,
  - ➔ Przywracanie równowagi psychicznej,
  - ➔ Kształtowanie umiejętności współżycia społecznego,
  - ➔ Przygotowanie do samodzielnego życia
1. Są to właściwości człowieka i sposób postępowania mające bardzo duże znaczenie dla prawidłowego wykonywania kary i następnie pomyślnej readaptacji społecznej.

System terapeutyczny

Kodeks karny wykonawczy stara się pomóc w prowadzeniu postępowania leczniczego, oddziaływania psychologicznego wobec skazanych poprzez:

- ➔ Dostosowanie wykonywania kary pozbawienia wolności - tj. zatrudnienia, nauczania i stosowania zasad higieny i opieki sanitarnej do wymagań skutecznego leczenia i oddziaływania terapeutycznego
- ➔ Oddziały terapeutyczne są profilowane względem potrzeb skazanych – uzasadnionych stanem zdrowia i potrzebami terapii, istnieje również możliwość uwzględnienia niezbędnych odstępstw od regulaminu w zakresie samego sposobu wykonywania kary. Są to odstępstwa w wykonywaniu kary, które nie naruszają podstawowych praw skazanych, jak też celów, zasad i funkcji wykonywanej kary
- ➔ Np. kształcenie lub organizowanie pracy osobom niepełnosprawnym - organizowane jest dla nich zatrudnienie w warunkach pracy chronionej

System terapeutyczny

Kodeks karny wykonawczy stara się dopomóc w prowadzeniu postępowania leczniczego, oddziaływania psychologicznego wobec skazanych:

- ➔ Dodatkowym, istotnym wychowawczo aspektem jest umożliwienie przebywania w tym systemie skazanym, niespełniającym przesłanek do przebywania w nim. Sprzyja to kształtowaniu odpowiedniej atmosfery wychowawczej, dając dodatkową możliwość pracy ze skazanymi odbywającymi karę w innych systemach.
- ➔ Ich pomoc, np. dla osób niepełnosprawnych fizycznie, szczególnie w zakresie codziennych czynności bywa czasem nieoceniona. Z założenia jest to system przejściowy, z którego po zastosowaniu specjalistycznych oddziaływań nastąpi przeniesienie do systemu zwykłego bądź programowanego oddziaływania

System terapeutyczny

Jeżeli skazani wskutek wyleczenia lub istotnej poprawy stanu zdrowia nie wymagają już odbywania kary w systemie terapeutycznym, to wówczas:

- ➔ Są przenoszeni do odpowiedniego systemu wykonywania kary
- ➔ Podstawę do orzeczenia skierowania do systemu- powinny stanowić badania osobopoznawcze bądź dane zawarte w aktach sprawy karnej - zwłaszcza opinie biegłych psychiatrów lub psychologów

Funkcjonowanie osoby niepełnosprawnej w warunkach zakładu karnego

- ➔ Należy podkreślić, że więźniowie niepełnosprawni ze schorzeniami narządu ruchu, mowy czy wzroku odbywają karę pozbawienia wolności w zakładach karnych w normalnym systemie. W systemie terapeutycznym odbywają karę osoby z upośledzeniem umysłowym bądź z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi. Wpływ na rozmieszczenie ma opinia lekarska stwierdzająca przesłanki lub ich brak do umieszczenia jednostki w takim oddziale
- ➔ Docelowo postuluje się aby każdy zakład penitencjarny posiadał przynajmniej jedną celę przystosowaną dla niepełnosprawnych skazanych. Niemal każda jednostka wdrożyła udogodnienia dla osób na wózkach inwalidzkich
- ➔ Obowiązek zapewnienia osadzonym niepełnosprawnym fizycznie sprzętu ortopedycznego, gdy potrzebę taką potwierdzi lekarz, spoczywa na dyrektorach zakładów karnych
- ➔ Liczba osób niepełnosprawnych zwiększa się na skutek samouszkodzeń, z których część powoduje niestety trwałą niepełnosprawność (Wg statystyk CZSW liczba tych spada sukcesywnie, nie stanowiąc obecnie naglącego problemu)

Funkcjonowanie osoby niepełnosprawnej w warunkach zakładu karnego

- ➔ Służba Więzienna nie prowadzi dokładnych statystyk odnośnie liczby osób niepełnosprawnych przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych, choć zdaniem naczelnego lekarza Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej, zdarza się nawet po kilku w jednostce.
- ➔ Nie ma przepisów, które gwarantowałyby specjalny status więźniom niepełnosprawnym.
- ➔ Rehabilitacja ma miejsce, gdy poparta jest wskazaniami medycznymi.
- ➔ Mogą oni uczestniczyć we wszystkich zajęciach.

Funkcjonowanie osoby niepełnosprawnej w warunkach zakładu karnego

- ➔ Interesującą formą pomocy dla osób niepełnosprawnych, przebywających w więzieniu jest „Broszura informacyjna dla więźniów niepełnosprawnych”, wydana przez Prison Reform Trust, w Londynie
- ➔ Z założenia ma ona stanowić swoisty przewodnik, który pozwoli zorientować się w tym, jak i do kogo należy zwrócić się o pomoc w więzieniu, oraz jak ułatwić sobie start na wolności. Jest to przetłumaczona i skrócona wersja anglojęzycznej broszury Book for Prisoners with a Disability

Praca na oddziale terapeutycznym

Realizowany przez personel program terapeutyczny łączy w sobie wiele celów

Wśród nich wymienić można m.in.:

- ➔ koordynację metod oddziaływań terapeutycznych z uwzględnieniem ich nadrzędności wobec pozostałych oddziaływań penitencjarnych przy równoczesnym kształtowaniu środowiska skazanych,
- ➔ indywidualizację metod i środków oddziaływań terapeutycznych względem właściwości psychofizycznych skazanych,
- ➔ kształtowanie poczucia odpowiedzialności za swój los,
- ➔ ułatwienie adaptacji do warunków zakładu karnego i efektywnego funkcjonowania poza nim, a także wzbudzania wiary w możliwość prowadzenia satysfakcjonującego życia po wyjściu na wolność

Praca na oddziale terapeutycznym

Założeniem teoretycznym jest:

- ➔ zapewnienie skazanym warunków zapobiegających degradacji fizycznej i psychicznej
- ➔ zapewnienie bezpieczeństwa i atmosfery, w której mają szansę przeorganizować dotychczasowe życie
- Terapia bazuje na funkcjonowaniu społecznym i poznawczo-emocjonalnym skazanego, a jej głównym celem jest wzbudzenie u niego nadziei na lepsze życie oraz wskazanie alternatywnych sposobów widzenia samego siebie i świata.
- Kładzie się nacisk na różnorodne formy zajęć – programy rozwijające umiejętności społeczne, grupa wsparcia, zajęcia ruchowe i ogrodowe, trening relaksacyjny, grupy Anonimowych Alkoholików, Anonimowych Narkomanów czy Klub Abstynenta prowadzone przez wykwalifikowany personel

Badania osobopoznawcze, psychologiczne, psychiatryczne

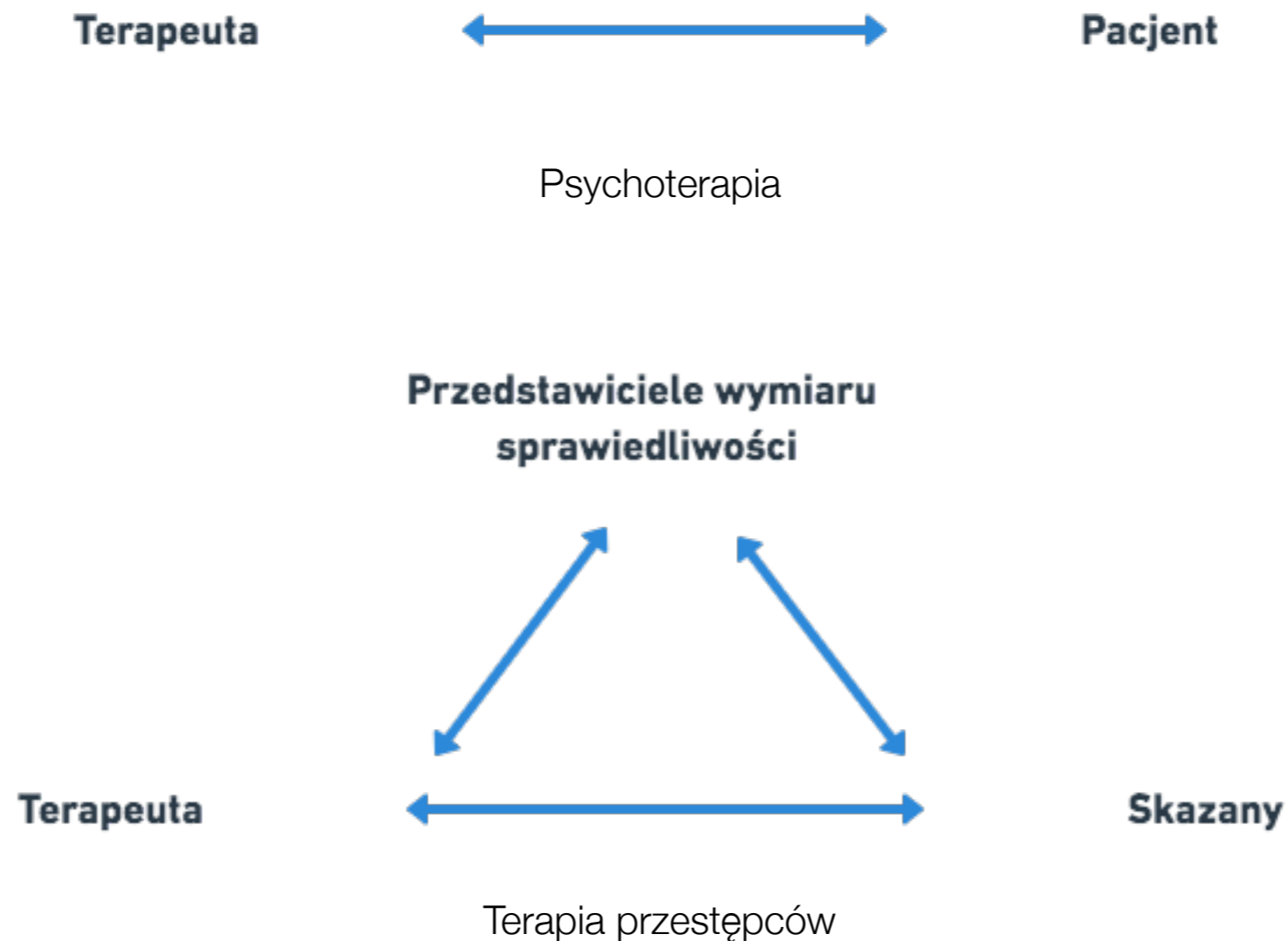
Dobrowolne lub przymusowe

- ➔ Badaniom osobopoznawczym, psychologicznym, a także psychiatrycznym można poddać skazanego za jego zgodą.
- ➔ W razie braku zgody - sędzia penitencjarny może zarządzić przeprowadzenie badań bez zgody skazanego. Wniosek w takiej sprawie może zgłosić administracja zakładu, jeśli uzna to za niezbędne w celu podjęcia decyzji klasyfikacyjnej, zwłaszcza kiedy wchodzi w grę możliwość skierowania do odbywania kary w systemie terapeutycznym
- ➔ Przymusowe badania mogą być też zarządzane przez sędziego penitencjarnego wobec sprawców młodocianych sprawiających trudności wychowawcze lub jeśli do nabycia prawa o warunkowe przedterminowe zwolnienie pozostało im co najmniej 6 miesięcy

Trójbiegunowa relacja terapeutyczna

Relacja terapeutyczna pomiędzy terapeutą a skazanym różni się od tradycyjnego, dominującego typu relacji obowiązującej w obszarze pomocy psychologicznej czy ochronie zdrowia psychicznego

System terapeutyczny

Realizowany jest przede wszystkim:

- ➔ W 15 oddziałach terapeutycznych dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, jak też umysłowo upośledzonych
- ➔ Brak aktualnych danych dotyczących liczby skazanych z zaburzeniami psychicznymi
- ➔ 12 lat temu było to ok 20 % uzależnionych od alkoholu, ok. 4 % uzależnionych od narkotyków, a także od do 8 % osadzonych z zaburzeniami psychicznymi
- ➔ W 2014 r. terapia skazanych uzależnionych była prowadzona w 15 więziennych oddziałach terapeutycznych łącznie dysponującymi 521 miejscami.
- ➔ W 2014 r. Systemach terapeutycznych pracowało 558 psychologów oraz psychiatrów.

System terapeutyczny

Realizowany jest przede wszystkim:

- ➔ W Polsce funkcjonują tzw. Grupy samopomocowe - AA (Anonimowi Alkoholicy) i AN (Anonimowi Narkomanii) - w zakładach karnych i aresztach śledczych było 219 grup anonimowych alkoholików i 26 grup jeśli chodzi o anonimowych narkomanów
- ➔ Terapia osób uzależnionych od środków psychoaktywnych jest prowadzona w polskich zakładach karnych co najmniej od połowy lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku. Pierwszy więzienny oddział, w którym objęto leczeniem skazanych alkoholików, utworzono w 1976 roku na terenie ZK Nr 1 we Wrocławiu, kolejny w 1979 roku w ZK w Barczewie
- ➔ Pierwsze oddziały dla skazanych uzależnionych od narkotyków powstały w połowie lat osiemdziesiątych na terenie ZK w Warszawie-Służewcu (1984), ZK w Rawiczu (1986), ZK we Wronkach (1986) i w Areszcie Śledczym w Elblągu (1986).

System terapeutyczny

Podsumowanie

- ➔ Terapia w zakładzie karnym stanowi fragment szerszego procesu, który w Polsce określa się procesem resocjalizacji.
- ➔ Programy terapii muszą zatem uwzględniać to, co ogólnie wiadomo na temat skutecznych oddziaływań wobec przestępców
- ➔ W polskich zakładach karnych terapia skazanych jest prowadzona w oddziałach terapeutycznych, stanowiących wydzielone części tych zakładów
- ➔ Czas realizacji podstawowego cyklu terapeutycznego wynosi aktualnie w stosunku do sprawców uzależnionych od 3 miesięcy (skazani uzależnieni od alkoholu) do 6 miesięcy (skazani uzależnieni od narkotyków). Jest to okres względnie krótki, krótszy, niż w większości tego typu programach realizowanych w systemach więziennych innych krajów